

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Komisja Specjalna do Walki z Nadużyciami i Szkodnictwem Gospodarczym a obozy pracy na Górnym Śląsku (1945-1954)

Author: Kazimierz Miroszewski

Citation style: Miroszewski Kazimierz. (1994). Komisja Specjalna do Walki z Nadużyciami i Szkodnictwem Gospodarczym a obozy pracy na Górnym Śląsku (1945-1954). W: A. Topol (red.), "Obozy pracy przymusowej na Górnym Śląsku" (S. 77-86). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

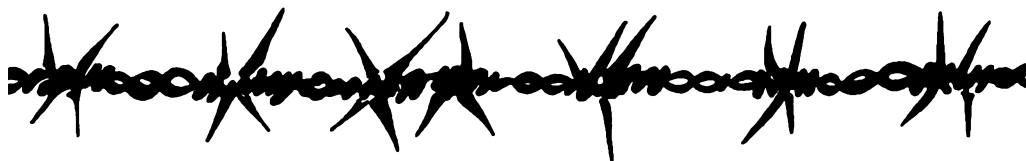

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Komisja Specjalna do Walki z Nadużyciami i Szkodnictwem Gospodarczym a obozy pracy na Śląsku (1945—1954)

Wkroczenie Armii Czerwonej na ziemie polskie, a następnie stopniowe przejmowanie władzy przez komunistów doprowadziło do stalinizacji życia w Polsce. Proces ten rozwijał się stopniowo w poszczególnych dziedzinach życia. Najbardziej uwidocznił się w latach 1948—1956.

Jednym z elementów tego procesu były represje. Ich organizację wzorowano na modelu radzieckim. Przez długotrwałe więzienia i ciężkie śledztwa w urzędach Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego przeszło kilkadziesiąt tysięcy osób. Niektóre metody represji nie miały nic wspólnego z prawem. Należały do nich m.in. pozbawianie możliwości pracy, niedopuszczanie młodzieży, którą uznano za niepewną ideowo, do szkół wyższych, przymusowe dokwaterowania do mieszkań, wysiedlania z większych miast czy też przymusowe omloty w stosunku do tzw. kułaków. Specyficzną formę represji, opartą na prawie, stanowiła działalność i wyroki wydawane przez Komisję Specjalną do Walki z Nadużyciami i Szkodnictwem Gospodarczym.

We wrześniu 1945 r. działacze związków zawodowych zwrócili się do Tymczasowego Rządu Jedności Narodowej z wnioskiem o utworzenie instytucji zwalczającej niedociągnięcia w życiu gospodarczym i społecznym kraju¹.

¹ Rozszerzone plenum Komisji Centralnej Związków Zawodowych obradujące w dniach 31 VIII—1 IX 1945 r. uchwaliło: „Komisja Centralna Związków Zawodowych w Polsce po-

Faktycznym inicjatorem była Polska Partia Robotnicza. Na posiedzeniu Biura Politycznego KC PPR 2 IX 1945 r. Władysław Gomułka zreferował sprawę utworzenia Komisji. Ustalono, iż będzie ona działała przy Prezydium KRN, na czele z Władysławem Gomułką. Prezydium KRN zajmowało się tą sprawą 30 X 1945 r. Ostateczny tekst dekretu został uchwalony na posiedzeniu Rady Ministrów 15 XI 1945 r. Dzień później Prezydium KRN zatwierdziło dekret, a Krajowa Rada Narodowa uprawomocniła go 3 I 1946 r. pod nazwą: *O utworzeniu i zakresie działalności Komisji Specjalnej do Walki z Nadużyciami i Szkodnictwem Gospodarczym*². Zadaniem Komisji było wykrywanie i ściganie przestępstw godzących w interesy życia gospodarczego i społecznego państwa (grabieże, przywłaszczenie mienia, korupcja, łapownictwo, spekulacja, szabrownictwo). Kompetencje Komisji rozszerzał dekret z 11 IV 1946 r., w którym wprowadzono po raz pierwszy pojęcie „obóz pracy”. Miano tam kierować na podstawie postępowania bez udziału obrońcy. Twórcy dekretu bowiem uważali, iż udział obrońców niepotrzebnie rozciągałby w czasie postępowanie Komisji. Po uchwaleniu tzw. małej konstytucji (19 II 1947) prawo mianowania i odwoływania członków Komisji przejęła Rada Państwa. Zmiany w funkcjonowaniu organów sprawiedliwości — wyodrębnienie Generalnej Prokuratury — dokonane w 1950 r., spowodowały dyskusje nad sensem istnienia w dalszym ciągu Komisji Specjalnej. Po obradach Biura Politycznego PZPR oraz Rady Państwa i rządu potwierdzono celowość istnienia Komisji. Ustawa z 20 VII wzbogaciła zakres rozpatrywanych spraw w czyny godzące w dobro społeczne państwa, wywołujące panikę w celu szkodenia interesom mas pracujących.

Na czele Komisji Specjalnej stanął Roman Zambrowski (PPR), a dyrektorem Biura Wykonawczego Komisji Specjalnej został Kazimierz Jasiński (KC ZZ), mianowani przez Prezydium Krajowej Rady Narodowej. W skład Komisji wchodziło 8 członków mianowanych przez Prezydium KRN spośród kandydatów przedstawionych przez: prezesa Rady Ministrów, ministrów — sprawiedliwości, obrony narodowej, bezpieczeństwa publicznego, administracji publicznej, dyrektora Biura Kontroli przy Prezydium KRN, Centralną Komisję Związków Zawodowych, Związek Samopomocy Chłopskiej. Organem wykonawczym Komisji Specjalnej było Biuro Wykonawcze.

W poszczególnych województwach, okręgach mogły być tworzone na stałe lub czasowo do załatwienia określonych spraw terenowe delegatury Komisji. W ich skład wchodziło 3—5 członków wyznaczonych przez Komisję Specjalną. Członkiem delegatury mógł być też członek Biura Wykonawczego Komisji Specjalnej. Pełnił on wtedy funkcję przewodniczącego delegatury.

stanawia: [...] wzywa Rząd do: a) stworzenia specjalnej komisji do walki z korupcją, łapownictwem, spekulacją i bandytyzmem.” D. Jarosz, T. Wolsza: *Komisja Specjalna do Walki z Nadużyciami i Szkodnictwem Gospodarczym (1945–1954)*. „Biuletyn Głównej Komisji Badania Zbrodni Przeciwko Narodowi Polskiemu Instytutu Pamięci Narodowej” 1993, nr 36, s. 8.

² Tamże, s. 8—9.

Delegatura w Katowicach została utworzona 20 I 1946 r. Od 1 VIII tego roku Komisja powołała niezależne delegatury w Bielsku i Częstochowie. Delegatura w Bielsku obejmowała swą działalnością powiaty: bielski, bialski, cieszyński i żywiecki, delegatura w Częstochowie powiaty: częstochowski i włoszczowski. Po wydaniu ustawy z 20 VII 1950 r. uprawnienia delegatury w Bielsku i Częstochowie przejęła ponownie delegatura w Katowicach (połowa września 1950).

Delegatury terenowe prowadziły śledztwa i kierowały akty oskarżenia do sądów lub występowały z wnioskami do Biura Wykonawczego Komisji w Warszawie o umieszczeniu sprawców w obozach pracy przymusowej, jeżeli ich „działalność przestępcza” polegała na unikaniu pracy lub stwarzała niebezpieczeństwo popełnienia nadużyć gospodarczych czy dopuszczenia się szkodnictwa gospodarczego. Skierowanie do pracy obejmowało czas określony, maksimum 2 lata. Postanowienia Komisji Specjalnej i jej delegatur musiały być respektowane przez wszystkie władze i urzędy państwowe, organy samorządowe, władze sądowe i prokuratorskie oraz organa kontroli społecznej.

W swojej pracy Komisja Specjalna oraz jej terenowe delegatury stosowały orzecznictwo na podstawie zarówno przepisów prawnych z okresu II Rzeczypospolitej (m.in. kodeks karny z 11 VII 1932, prawo o wykroczeniach z 11 VII 1931, rozporządzenia prezydenta RP z 23 XII 1927, 22 III 1928, 26 IV 1936), jak i dekretów i ustaw wprowadzanych od 1944 r. przez władze komunistyczne (m.in. dekret o wymiarze kary dla hitlerowskich zbrodniarzy winnych zabójstw i znęcania się nad ludnością cywilną i jeńcami oraz dla zdrajców narodu polskiego z 31 VIII 1944, Kodeks Karny Wojska Polskiego z 23 IX 1944, dekret z 13 VI 1945 — tzw. mały kodeks karny, dekret o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy państwa z 13 VI 1946, prawo karne skarbowe z 11 IV 1947, ustawa o zwalczaniu drożyzny i nadmiernych zysków w okresie handlowym z 2 VI 1947).

Delegatury Komisji Specjalnej, stałe i czasowe, opierały się głównie na tzw. aktywie robotniczym. W niewielkim stopniu korzystały z pomocy prawników. W kolejnych latach pracy Komisji obserwuje się wręcz usuwanie ich. Wydawały one zarówno kary grzywny, przepadku mienia, jak i skazywały na areszt tymczasowy do sześciu miesięcy. W obozach pracy przymusowej umieszczano na okres od kilku miesięcy do dwóch lat. Oskarżonym nie przysługiwał obrońca. Ponieważ jednocześnie delegatury Komisji Specjalnej praktycznie nie podlegały żadnemu organowi władzy państwowej, stwarzało to możliwość wielu nadużyć.

Liczba spraw rozpatrywanych przez Komisję Specjalną w ciągu kolejnych lat działalności systematycznie wzrastała. Wnioski napływały od urzędów, organizacji społecznych i osób prywatnych. Delegatura katowicka w celu przyspieszenia prowadzenia spraw dysponowała gotowymi drukami donosów.

W 1946 r. wpłynęły 2023 donosy: 848 od osób prywatnych, 876 z urzędów państwowych, 299 od organizacji i instytucji. Umorzyła ona dochodzenie w 81 sprawach, natomiast 139 osób skierowała do obozów pracy przymusowej³. Odpowiednio w skali całego kraju Komisja Specjalna rozpatrzyła 7491 spraw, w wyniku czego 777 osób zostało umieszczonych w obozach pracy przymusowej, otrzymało kary grzywny lub zakaz pobytu w dotychczasowym miejscu zamieszkania przez 5 lat⁴. W 1947 r. do delegatury katowickiej wpłynęły 3402 donosy. Na karę grzywny skazano 821 osób, a 24 osoby skierowano do obozów pracy przymusowej⁵.

Od 1947 do 1949 r. prace Komisji skoncentrowały się głównie na sprawach gospodarczych. Wiązało się to z tzw. bitwą o handel. Prowadząc walkę ze spekulacją i łapownictwem, zniszczono jednocześnie prywatny handel i prywatne zakłady oraz ruch spółdzielczy. W drugiej połowie 1947 r. w delegaturze katowickiej został utworzony Referat do Walki ze Spekulacją. Swoją działalność opierał na donosach oraz akcjach kontrolnych organizowanych własnymi siłami. W 1948 r. przeprowadził on 1821 kontroli. W ich efekcie sporządził 3333 protokołów karnych (2827 w sektorze prywatnym, 476 w spółdzielczym, 30 w państwowym). Po rozpatrzeniu przez Referat tych spraw oraz uwzględnieniu 545 nie zakończonych z poprzedniego roku orzeczono 1654 grzywien na sumę 80 738 500 zł, a w odniesieniu do 52 osób zamieniono kary grzywien na pobyt w obozach pracy przymusowej. Do delegatury katowickiej wpłynęło w tym czasie 1227 donosów (227 od osób prywatnych, 645 z urzędów państwowych, 312 od organizacji społecznych, 43 zainicjowała sama delegatura). Na 1180 zbadanych spraw 102 osoby skierowano do obozów pracy przymusowej⁶.

Od 1949 r. Komisja Specjalna rozszerzyła działalność. Po przyjęciu stalinowskiej zasady, iż wraz z budową socjalizmu należy zachować „czujność rewolucyjną”, Komisja zaczęła analizować sprawy o wystąpienia przeciwko władzy ludowej, do których zaliczała: „szepitaną propagandę”, trzymanie w domu nieodpowiednich książek, odmawianie obowiązkowej służby wojskowej, pisanie listów do rodziny mieszkającej w którymś z państw kapitalistycznych czy też listów do ambasad tych państw. Jednocześnie zwiększyła się liczba dekretów wzmacniających represje. 19 IV 1950 r. uchwalono dekret o zabezpieczeniu socjalistycznej dyscypliny pracy. Pozwalał on nakładać kary za uchylanie się od pracy, spóźnianie się lub opuszczanie dnia pracy. Dekrety z 4 III 1953 r. o wzmożonej ochronie własności społecznej i o ochronie własności społecznej przed drobnymi kradzieżami również umożliwiały stosowanie surowych kar. W 1949 r. delegatura katowicka na 2704 sprawy i 319

³ Wojewódzkie Archiwum Państwowe Katowice, Komisja Specjalna do Walki z Nadużyciami i Szkodnictwem Gospodarczym [dalej: WAP Katowice, KS], sygn. 4.

⁴ D. Frey: *Pracownicy specjalni*. „Odrodzenie” 1988, nr 23.

⁵ WAP Katowice, KS, sygn. 5.

⁶ Tamże, sygn. 6.

z poprzedniego roku rozstrzygnęła 2775, kierując 31 osób do obozów pracy przymusowej. Jednocześnie w walce ze spekulacją przeprowadziła 1916 kontroli, sporządzając 2933 protokołów karnych (sektor prywatny — 2193, spółdzielczy — 662, państwowy — 78). Wymierzyła grzywny na łączną sumę 96 627 000 zł, a 62 osoby skazała na pobyt w obozie pracy przymusowej⁷. O surowości tych kar świadczy porównanie z przeciętną płacą z tego okresu — ok. 16 tys. zł.

Od 1950 r. w związku z brakiem taniej siły roboczej zaostrzył się wymiar kar. Wyraźnie zwiększyła się liczba wniosków o umieszczeniu w obozach pracy przymusowej oraz wydłużył się czas pobytu w nich osób skazanych. Na mocy okólnika z 18 X 1950 r. coraz częściej zamieniano karę grzywny na pobyt w obozach pracy przymusowej. Stosowano następujący przelicznik: 5 tys. zł 1 tydzień pobytu w obozie, 15 tys. zł — 2 tygodnie, 30 tysięcy zł — 1 miesiąc, 100 tysięcy zł — 3 miesiące, 1 mln zł — 12 miesięcy, powyżej 1 mln zł — do 24 miesięcy⁸.

W latach 1945—1950 Komisja Specjalna kierowała skazanych głównie do obozów pracy zorganizowanych przy kopalniach, a także do Centralnego Obozu Pracy w Jaworznie⁹. Część więźniów COP w Jaworznie „wypożyczał” odpłatnie do pracy w kopalniach na podstawie umowy z 16 V 1945 r., jaką zawarł w imieniu Departamentu Więziennictwa i Obozów Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego z Centralnym Zarządem Przemysłu Węglowego.

Katowicka delegatura Komisji Specjalnej kierowała skazanych do COP w Jaworznie w okresie 1946—III 1947 (zob. tabela 1). W następnych miesiącach skazanych wysyłała już bezpośrednio do obozów pracy przymusowej przy kopalniach węgla kamiennego. W lipcu 1945 roku na terenie sześciu zjednoczeń przemysłu węglowego (krakowskie, dąbrowskie, rudzkie, chorzowskie, katowickie, bytomskie) znajdowały się 23 obozy pracy przymusowej¹⁰.

W 1949 r. przystąpiono do stopniowej likwidacji obozów pracy. Więźniów przekazywano do innych obozów. Spowodowane to było oszczędnościami na płacach kadry obozowej i strażników eskortujących więźniów do pracy w kopalniach. Według stanu z 9 III 1948 r. na około 25 tysięcy więźniów

⁷ Tamże, sygn. 7.

⁸ G. Sołtysik: *Komisja Specjalna do Walki*. „Karta” 1991, nr 1; D. Jarosz, T. Wolsza: *Komisja Specjalna...*, s. 35.

⁹ Obozy pracy dzieliły się na: obozy karne, grupujące żołnierzy podziemia antykomunistycznego, niemieckich jeńców wojennych — np. obóz koło kopalni „Kleofas”, volksdeutscheów i ludność niemieckiego pochodzenia — np. obóz na Załęskiej Hałdzie w Katowicach. Centralny Obóz Pracy w Jaworznie powstał na terenie dawnego obozu niemieckiego utworzonego w 1940 r. Istniał od lutego 1945 do stycznia 1951. Przebywali w nim więźniowie wymienionych grup oraz skazani przez Komisję Specjalną. Od 9 V 1947 do 23 V 1948 r. wyodrębniony był podobóz dla ludności ukraińskiej przywożonej w wyniku akcji „Wisła”. WAP Katowice, Centralny Zarząd Przemysłu Węglowego, sygn. 4821.

¹⁰ AP Świętochłowice, CZPW, sygn. 4849.

Tabela 1

**Stan liczbowy więźniów Centralnego Obozu Pracy w Jaworznie
w okresie 1946—IV 1947**

Miesiąc	Liczba więźniów według ewidencji	Więźniowie pracujący poza COP	Skazani przez Komisję Specjalną
1946			
1 II	7 875	726	—
1 III	7 785	803	—
1 IV	8 342	3 827	—
1 V	9 227	4 262	—
1 VI	12 370	5 559	42
1 VII	14 860	9 379	87
1 VIII	14 619	9 772	166
1 IX	14 549	9 783	190
1 X	14 637	9 713	285
1 XI	15 355	10 094	383
1 XII	17 395	12 532	—
1947			
1 I	16 911	12 647	7
1 II	18 523	14 288	4
1 III	19 932	15 557	2
1 IV	15 254	11 190	—

Źródło: Wojewódzkie Archiwum Państwowe Kraków, sygn. Urząd Bezpieczeństwa
Kraków 27.

znajdujących się w 56 obozach zatrudnionych było 2356 strażników¹¹. Zabudowania obozów potrzebne były na zakwaterowanie nowo werbowanych ochotników do pracy pod ziemią, a także dla junaków Służby Polsce. W roku tym zlikwidowano m.in. Obóz Pracy Przymusowego Zatrudnienia (określenia takiego używano w sprawozdaniach CZPW) przy kopalni „Rozbark” w Chorzowie (27 II), „Janina” w Libiążu (15 III), „Eminencja” (14 V), „Katowice” (31 V i 14 XII), „Mysłowice” (5 VIII), „Kleofas” (9 XII), „Wieczorek” (22 XII).

W związku z rozszerzeniem działalności Komisji Specjalnej w 1950 r., pojawiła się nowa forma obozów pracy. Były to ośrodki pracy więźniów. Miały one nie tylko pełnić funkcję prewencyjną, ale także, w myśl idei stalinowskich, wpoić więźniom umiłowanie prawa i pracy dla dobra socjalistycznego państwa.

Pierwszy Ośrodek Pracy Więźniów (OPW) powstał na Śląsku 26 VII 1950 r. przy kopalni „Pokój” w Nowym Bytomiu. Kolejnym ośrodkiem był OPW w Chrustach (VIII 1950), do którego przeniesiono w dniach 28—29 I 1951 r. 1152 więźniów ze zlikwidowanego COP w Jaworznie¹². Do końca 1950 r. funkcjonowało już 19 OPW.

¹¹ WAP Katowice, Księga główna więźniów Chrusty I.

¹² WAP Katowice, KS, sygn. 3.

Rozszerzenie działalności represyjnej Komisji Specjalnej i jej katowickiej delegatury spowodowało wyraźny wzrost spraw rozpatrywanych przez zespoły delegatury. Przykładowo w okresie 1 I 1952—31 X 1952 r. wpłynęło 6146 spraw. Na pobyt w obozach pracy delegatura skazała 1371 osób, a na karę grzywny 4953¹³. Nasilenie akcji represyjnej obrazuje wykaz orzeczeń delegatury katowickiej, skazującej na pobyt w obozach pracy (OPW), za lata 1951—1954 (tabela 2, 3, 4, 5). Przy wydawaniu coraz surowszych wyroków delegatura opierała się na tajnym okólniku Komisji Specjalnej, który zalecał długoterminowe kary w związku z brakiem rąk do pracy w przemyśle, a szczególnie w górnictwie węgla kamiennego.

Tabela 2

**Orzeczenia Delegatury Komisji Specjalnej w Katowicach
— skazani na obozy pracy w roku 1951**

Miesiąc	Liczba miesięcy				Ogółem
	do 6	do 12	do 18	ponad 18	
I	35	—	4	2	41
II	54	24	1	2	81
III	55	1	2	—	58
IV	69	5	4	—	78
V	36	2	—	—	38
VI	21	1	—	—	22
VII	18	4	—	—	22
VIII	20	6	1	—	27
IX	52	16	2	8	78
X	50	16	5	4	75
XI	45	16	4	8	73
XII	70	31	10	11	122
Ogółem	525	122	33	35	715

Źródło: Wojewódzkie Archiwum Państwowe [WAP] Katowice, Komisja Specjalna do Walki z Nadużyciami i Szkodnictwem Gospodarczym [KSdWzNiSG], sygn. 9.

W latach 1950—1953 delegatura katowicka rozpatrywała miesięcznie 600—700 spraw. W ostatnim roku działania (1954) jej aktywność wyraźnie spadła. Powodem były najprawdopodobniej zmiany w resorcie bezpieczeństwa — likwidacja Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego. Dotychczas, kiedy WUB nie znajdował dostatecznych dowodów winy, kierował sprawy do rozpatrzenia i nałożenia kary przez Komisję Specjalną.

¹³ G. Soltysik: *Komisja Specjalna...*, s. 84.

Tabela 3

**Orzeczenia Delegatury Komisji Specjalnej w Katowicach
— skazani na obozy pracy w 1952 r.**

Miesiąc	Liczba miesięcy				Ogółem
	do 6	do 12	do 18	ponad 18	
I	74	60	7	25	166
II	53	24	8	2	87
III	84	47	6	8	145
IV	125	14	3	10	152
V	142	25	2	8	177
VI	130	33	8	4	175
VII	92	15	2	5	114
VIII	94	6	—	4	104
IX	97	24	2	1	124
X	70	35	4	18	127
XI	98	34	7	15	154
XII	12	34	34	33	113
Ogółem	1 071	351	83	133	1 638

Źródło: WAP Katowice, KSdWzNiSG, sygn. 9.

W latach pięćdziesiątych Komisja Specjalna, oprócz stosowania kar grzywny, pobytu w obozach pracy, bardzo często nakładała też kary nieformalne, nie przewidziane w poszczególnych ustawach czy dekreтах. Niewątpliwie dotkliwą karą były kampanie propagandowe, jakie prowadziła prasa. Publikowanie list imiennych osób oskarżonych przez Komisję Specjalną miało stworzyć wokół skazanych i ich rodzin atmosferę nienawiści i pogardy. Kampanie te, sterowane przez Komisję Specjalną, doprowadzały do przenoszenia skazanych na gorsze stanowiska pracy lub powodowały utratę pracy. Jak pisze G. Sołtysik: „Nie wszystkich jednak traktowano jednakowo. Istniało zarządzenie, iż przed aresztowaniem członków Polskiej Partii Robotniczej, a później Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, zajmujących eksponowane stanowiska, należy uzyskać zezwolenie od władz partyjnych. Tylko oni mieli więc prawo do obrony.”¹⁴ Prawo przesłuchiwania członków PPR lub PZPR mieli tylko członkowie Komisji Specjalnej, będący członkami partii. Obowiązywała ich bezwzględna tajemnica służbowa.

Komisja Specjalna do Walki z Nadużyciami i Szkodnictwem Gospodarczym została rozwiązana dekretem z 23 XII 1954 r. Uprawnienia komisji przejęły sądy. W sumie, w okresie swojej działalności Komisja Specjalna i jej delegatury wydały ponad 460 tys. wyroków skazujących, a blisko 200 tys. osób trafiło do obozów pracy przymusowej, funkcjonujących w przemyśle węglowym

¹⁴ Tamże, s. 87.

Tabela 4

**Orzeczenia Delegatury Komisji Specjalnej w Katowicach
— skazani na obozy pracy w 1953 r.**

Miesiąc	Liczba miesięcy				Ogółem
	do 6	do 12	do 18	ponad 18	
I	10	25	51	57	143
II	30	39	51	57	143
III	70	23	22	32	142
IV	68	35	26	25	154
V	107	71	77	17	209
VI	122	57	26	19	224
VII	89	32	4	18	143
VIII	85	34	10	12	141
IX	74	24	2	21	121
X	45	17	5	25	92
XI	40	6	9	10	65
XII	45	15	1	7	68
Ogółem	785	378	274	296	1 670

Źródło: WAP Katowice, KSdWzNiSG, sygn. 9.

Tabela 5

**Orzeczenia Delegatury Komisji Specjalnej w Katowicach
— skazani na obozy pracy w 1954 r.**

Miesiąc	Liczba miesięcy				Ogółem
	do 6	do 12	do 18	ponad 18	
I	95	16	10	19	140
II	61	37	14	3	115
III	49	27	4	6	86
IV	18	6	1	9	34
V	33	9	5	3	50
VI	10	12	—	—	23
VII	30	7	—	3	40
VIII	17	1	—	2	20
IX	10	6	1	1	18
X	12	8	3	—	23
XI	13	1	1	—	15
Ogółem	348	130	39	47	564

Źródło: WAP Katowice, KSdWzNiSG, sygn. 9.

oraz, w mniejszym stopniu, w przemyśle mineralnym i przy odzysku cegły¹⁵. Skutkami były ofiary śmiertelne, utrata zdrowia przez wielu więźniów, szczególnie tych zatrudnianych na dole w kopalniach, oraz urazy psychiczne.

Pomimo zakończenia prac przez Komisję Specjalną w 1954 r. obozy przetrwały do 1956 r. Dopiero po „polskim październiku” nastąpiła gwałtowna likwidacja obozów. W województwie katowickim w momencie likwidacji w 28 obozach przebywało jeszcze ponad 23 tys. więźniów.

¹⁵ D. Frey: *Ostatnie raporty*. „Odrodzenie” 1988, nr 24.

Forced labor camps in Upper Silesia

Summary

This work is divided into two parts and touches occurrences, which roots go back to World War I.

The inhabitants of Upper Silesia experienced forced labor for the first time during World War II (WW II). In this period of time Germans organized factories that used forced labor, which manufactured necessary equipment to run a war.

After WW II forced labor did not vanished from our political and economic live. Forced labor camps organized on different patterns (according to NKWD standards) were meant to educate through labor and indoctrinate. At first prisoners of war were put there, and those who were described as not native to Polish state. Later were also added persons alienated to the ruling class. Servile work which prisoners had to carry out were meant to achieve political and economic goals. Those camps existing from 1945 to 1954 were a very important chain in a system of stalinist terror.

Zwangsarbeitslager in Oberschlesien

Zusammenfassung

Die in zwei Teile gegliederte Arbeit handelt von der Zwangsarbeit, die ihre Wurzeln im ersten Weltkrieg hat.

Die Einwohner Oberschlesiens begegneten dieser Erscheinung zum ersten Mal während des zweiten Weltkrieges. Damals haben Deutsche vor allem bei Industriebetrieben, die für Kriegszwecke produziert haben, Arbeitslager dieser Art aufgebaut.

Nach dem zweiten Weltkrieg ist die Zwangsarbeit aus unserem wirtschaftlichen und politischen Leben nicht verschwunden.

Die nach anderen Prinzipien organisierten Zwangsarbeitslager (nach den Vorbildern der NKWD) haben sich Umerziehung und Indoktrination zum Ziel gesetzt. Man hat dort anfänglich Kriegsgefangene, national unsichere Personen, und später auch Polen, die für klassenfeindliche Elemente gehalten wurden, eingesperrt. Die Sklavenarbeit, die ihnen aufgezwungen wurde, sollte dem neuen Regime zum Erreichen wirtschaftlicher und politischer Ziele dienen. Diese Lager, die in den Jahren 1945–54 existierten, bildeten einen wichtigen Bestandteil des stalinistischen Terrors.

BUŚ